

**Справа "Совтрансавто-Холдинг" проти України» (Sovtransavto Holding
v. Ukraine)**

У рішенні, ухваленому 25 липня 2002 року у справі *"Совтрансавто-Холдинг" проти України*», Суд постановив, що:

- мало місце порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції щодо права на справедливий розгляд справи незалежним і безстороннім судом;
- мало місце порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції стосовно права на мирне володіння майном;
- не було необхідності окремого розгляду даної справи на предмет можливого порушення ст. 14 Конвенції (заборона дискримінації).

Суд постановив, що на момент розгляду ним даної справи вирішення питання про справедливу сатисфакцію (ст. 41 Конвенції) ще не було можливим.

Обставини справи

Заявник, «Совтрансавто-Холдинг», є російським закритим акціонерним товариством, яке було створено у 1993 році. Основним напрямком його діяльності є надання послуг у сфері міжнародних перевезень. Місцезнаходження заявника (його юридична адреса) – м. Москва. Заявник володів 49% акцій українського закритого акціонерного товариства «Совтрансавто-Луганськ».

3 січня 1996 року збори акціонерів «Совтрансавто-Луганськ» ухвалили рішення про внесення змін до установчих документів підприємства та його реорганізацію на відкрите акціонерне товариство. Вказане рішення було затверджено виконавчим комітетом Луганської міської ради 23 січня 1996 року. 26 грудня 1996 року, 11 серпня 1997 року та 20 жовтня 1997 року директор «Совтрансавто-Луганськ» тричі приймав рішення про збільшення статутного фонду підприємства, внаслідок чого частка заявника в останньому зменшилася із 49 до 20,7 %. Згадані рішення були належним чином оформлені та затверджені. Внаслідок проведених змін директор «Совтрансавто-Луганськ» дістав змогу самостійно контролювати управління компанією та її активи. Заявник стверджував, що за такої ситуації «Совтрансавто-Луганськ» могло реалізувати частину свого майна різним організаціям, які перебували під контролем його директора.

Заявник звернувся із позовом до Арбітражного суду Луганської області до «Совтрансавто-Луганськ» до виконавчого комітету Луганської міської ради, вимагаючи визнання проведеної реорганізації підприємства незаконною. Арбітражний суд Луганської області відмовив у задоволенні позову заявника. 6 березня 1998 року Вищий арбітражний суд України скасував рішення арбітражного суду Луганської області та направив справу заявника на новий розгляд до арбітражного суду м. Києва.

3 лютого 1998 року Президент України звернувся із листом до Голови Вищого арбітражного суду України, вимагаючи від останнього забезпечити захист інтересів громадян України. 19 травня 1998 року Президент України вдруге звернув увагу Голови Вищого арбітражного суду України на необхідність захистити національні інтереси.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку України у межах окремого провадження ухвалила рішення, яким визнала незаконність рішень зборів акціонерів «Совтрансавто-Луганськ».

Арбітражний суд м. Києва відхилив позовні вимоги заявника. Заявник безуспішно оскаржив це рішення до Вищого арбітражного суду України. Після цього заявник безуспішно звертався до Генеральної прокуратури України із клопотанням про вступ прокуратури у процес з метою гарантувати законність останнього. Заявник також вимагав від Голови Вищого арбітражного суду України опротестування в порядку нагляду усіх рішень, ухвалених у справі.

8 липня 1999 року збори акціонерів «Совтрансавто-Луганськ» ухвалили рішення про ліквідацію компанії. Майно підприємства було передане до нової юридичної особи – закритого акціонерного товариства «Транс Кінг».

Протест в порядку нагляду Голови Вищого арбітражного суду України був розглянутий Президією Вищого арбітражного суду 21 квітня 2000 року. За результатами розгляду вона ухвалила рішення, яким скасувала усі попередні рішення у справі й повернула її на повторний розгляд до арбітражного суду м. Києва. Останній частково задовольнив позов заявника. Однак це рішення було оскаржене Генеральною прокуратурою до апеляційного господарського суду м. Києва, котрий скасував його 24 січня 2002 року. Касація заявника на останнє рішення апеляційного господарського суду м. Києва була залишена без руху внаслідок неправильного заповнення документів, котрі підтверджували сплату державного мита. Заявнику було запропоновано виправити порушення і звернутися із новою касаційною скаргою. Однак і після усунення заявником допущених недоліків йому було відмовлено у прийнятті його касаційної скарги з мотивів закінчення одномісячного терміну, встановленого для подання такої скарги.

Зміст рішення Суду

Заявник, покликаючись на ч. 1 ст. 6 Конвенції, оскаржував тривалість часу, протягом якого вирішувалась його справа, а також вказував на те, що суди, залучені до її розгляду, не були незалежними та безсторонніми. Крім того, з його точки зору, окремі судові засідання у справі не були відкритими. Заявник також вважав, що мало місце порушення ч. 1 ст. 1 Протоколу № 1, оскільки він фактично втратив контроль над управлінням підприємством та його майном, що сталося внаслідок затвердження виконавчим комітетом Луганської міської ради рішень, ухвалених зборами акціонерів «Совтрансавто-Луганськ». Заявник наголошував і на тому, що отримана ним частка майна підприємства після ліквідації останнього не була співвимірною зі справжньою часткою заявника у статутному фонді підприємства. Заявник нарешті стверджував, що мало місце порушення ст. 14 Конвенції (заборона дискримінації), оскільки органи державної влади України вживали заходів до захисту інтересів громадян держави шляхом втручання у діяльність суду.

Уряд України стверджував, що юрисдикція Суду не поширюється на скарги заявника, оскільки останні стосуються подій, окремі з яких мали місце ще до моменту набрання Конвенцією чинності в Україні. Україна визнала право на індивідуальне звернення до Суду 11 вересня 1997 року. Між тим, окремі факти, які оскаржував заявник, мали місце до цієї дати.

Стосовно скарги на порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції Суд зауважив, що судовий процес у справі заявника розпочався у червні 1997 року. Суд вирішив, що його юрисдикція поширюється на увесь процес, починаючи із судового рішення від 14 жовтня 1997 року. Водночас при розгляді скарг заявника Суд братиме до уваги й події, які трапилися до цієї дати.

Щодо скарги заявника на порушення ст. 1 Протоколу № 1 Суд вказав, що процес знецінення акцій заявника був тривалим. Більше того, третє рішення про збільшення статутного фонду «Совтрансавто-Луганськ» було затверджене 18 листопада 1997 року. Суд зауважив, що, розглядаючи події, які мали місце, в цілому, можна вважати, що вони обумовили виникнення тривалої ситуації невизначеності для заявника, котра і спричинила неотримання останнім належної компенсації після ліквідації «Совтрансавто-Луганськ». Таким чином, хоч Суд і вирішив, що його юрисдикція в частині ст. 1 Протоколу № 1 поширюється тільки на факти, які мали місце після 18 листопада 1997 року, він все ж таки братиме до уваги і події, котрі мали місце до 11 вересня 1997 року.

Отже, Суд відхилив попереднє заперечення Уряду України у повному обсязі.

Суд відзначив, що Арбітражно-процесуальний кодекс України в його редакції, що діяла на момент розгляду справи заявника, надавав Голові Вищого арбітражного суду України та Генеральній прокуратурі право ініціювати перегляд «остаточних» судових рішень шляхом подання протесту. Таке повноваження було дискреційним за своєю природою, тобто

судові рішення могли переглядатися на розсуд відповідної посадової особи всупереч принципу правової визначеності. Суд відзначив, що у даному випадку після подання першого протесту справа заявника була повернута на повторний розгляд. Однак після того, як із протестом звернулась Генеральна прокуратура (котра не була стороною процесу на перших його стадіях), позовні вимоги заявника були відхилені. Суд зауважив, що судові системи, в яких існує інститут протесту в порядку нагляду і внаслідок цього допускається ризик скасування остаточних судових рішень, є несумісними із принципом правової визначеності, що є однією із фундаментальних підвалин верховенства права відповідно до змісту ч. 1 ст. 6 Конвенції.

Крім того, Суд звернув увагу на різноманітні, подекуди протилежні, підходи до застосування і тлумачення національного права судами України. Так, Вищий арбітражний суд України двічі скасовував рішення нижчих судових інстанцій, оскільки останні застосували не той матеріальний закон, не з'ясували достатньою мірою обставин справи чи не взяли до уваги відповідні аргументи заявника. Більше того, нижчі арбітражні суди, всупереч нормам національного законодавства, не врахували вказівок Вищого арбітражного суду України.

Суд також наголосив, що, з огляду на характер та форму втручання у судовий процес у справі заявника, які мали місце з боку найвищих органів державної влади, відповідні арбітражні суди не можуть вважатися незалежними та безсторонніми. Тому твердження заявника з цього приводу були підставними. Втручання органів виконавчої влади найвищого рівня у діяльність суду свідчать про відсутність належної поваги до останнього.

Суд, нарешті, звернув увагу й на ту обставину, що касація заявника до Вищого Господарського суду України не була прийнята, оскільки заявник неналежним чином оформив докази сплати державного мита. Достовірно знаючи про те, що заявник фактично сплатив належну суму державного мита, а також розуміючи, що строк для подання касації ось-ось закінчиться, Вищий господарський суд тим не менше запропонував заявникові виконати усі процесуальні вимоги та звернутися із новою апеляційною скаргою, не продовживши йому строку подання такої скарги та не взявши до уваги вказані обставини при ухваленні свого рішення.

Враховуючи наведене, Суд дійшов висновку про порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції. Він також вказав і на відсутність потреби окремо аналізувати дану справу на предмет довготривалості її розгляду національними судами.

Суд зауважив, що акції, власником яких був заявник, є майном у сенсі ст. 1 Протоколу, а отже, вона підлягає застосуванню у цій справі.

Суд нагадав, що ст. 1 Протоколу № 1 покладає на держави-учасниці низку позитивних обов'язків, зокрема обов'язок забезпечити суб'єктам право на справедливий судовий розгляд спорів, що виникають між ними. Таким чином, вирішення питання про те, чи узгоджується спосіб застосування та тлумачення національного закону із правом заявника на мирне володіння майном, підпадало під юрисдикцію Суду. Несправедливий розгляд справи заявника безпосередньо вплинув на право останнього мирно володіти майном. Відмова арбітражних судів виконати вказівки Вищого арбітражного суду України, поєднана із різними підходами до тлумачення тих самих положень національного права, створила ситуацію постійної невизначеності у питаннях законності рішень зборів акціонерів «Совтрансавто-Луганськ» та наступного затвердження таких рішень. Ця невизначеність змінила можливості заявника контролювати майно та діяльність «Совтрансавто-Луганськ».

Врешті-решт, Суд дійшов висновку про те, що характер національного судового процесу та невизначеність, з котрою зіткнувся заявник, порушили справедливий баланс між загальним інтересом та потребою захисту права заявника на мирне володіння майном. Отже, мало місце порушення ст. 1 Протоколу № 1.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай,

М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.